

ТЕТЯНА ТИЩЕНКО

(Полтава)

ОСВІТНІ ІДЕЇ

ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Здійснено педагогічний аналіз літературно-поетичної спадщини Т. Г. Шевченка, виокремлено освітні ідеї великого Кобзаря.

Ключові слова: виховання, національна ідея, народна освіченість, жіноча освіта, підручник, буквар, недільні школи, особистість педагога.

Духовна постать генія українського народу вже 200 років викликає почуття національної гордості, захоплення величчю світобачення, прагнення до здійснення його державотворчих заповітів. Визначний мислитель, самобутній митець, талановитий поет, прозаїк і драматург, художник, гравер, просвітител, він у всіх сферах мистецтва зумів виразити найтонші переживання і прагнення українського народу, його ментальні багатства та передові ідеї. «Шевченко не просто кобзар, що продовжив народну пісню і далі поніс. Він був сприйнятий як апостол, що заговорив мовою душі ... Нині ми повертаємося обличчям до загальнолюдських цінностей, а отже, й до Шевченка» (Є. Сверстюк) [4, с. 47-48]. Тому метою нашої статті є здійснення аналізу спадщини великого митця та розгляд внеску Т. Г. Шевченка в розвиток освіти та педагогічної думки України.

За твердженням О. Адаменко, здійснюючи історико-педагогічне дослідження, «необхідно спиратися на методологію педагогіки, тобто рухатися від теорії до історії, розглядати історико-педагогічну дійсність крізь призму сучасної педагогічної науки» [1, с. 11]. З огляду на це ми розглянули велику кількість творів Т. Г. Шевченка з точки зору розвитку в них думок поета-просвітника про освіту та її майбутнє. Нами проаналізовано дослідження, присвячені просвітницькій діяльності мислителя: О. Гончара, Б. Лепкого, М. Жулинського, Є. Сверстюка, Д. Федоренка, Б. Чайковського, С. Чавдарова, Д. Чижевського. Спеціальних педагогічних праць поет не залишив, але його твори дають змогу бачити ставлення до справи освіти, уболівання за її долю, наявність чітких уявлень про шлях її розвитку. Д. Т. Федоренко зазначає, що Шевченко із освітою «кріпацьких університетів» близько до серця брав проблему відсутності зв'язку офіційної науки і шкільної практики з народною педагогікою, життям народу, традиційним сімейним вихованням [5, с. 59]. Висловлені Т. Г. Шевченком думки про виховання та ідеї народної освіченості, ролі сім'ї і матері у вихованні дітей, жіночої освіти, вимоги до особистості педагога, внесок у створення підручників, допомога недільним школам є доказом його відданості справі народної освіти.

Д. Чижевський характеризує світогляд Шевченка як антропоцентричний [8, с. 32]. Людина для нього – головне, але людина не темна, а освічена. У посланні «І мертвим, і живим ...» він із болем докоряє землякам, що вони не творять власної культури: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля».

Т. Г. Шевченко не визнає виховання без його суспільного характеру. Мета виховання обов'язково повинна збігатися з інтересами суспільства і особи. На

думку поета, діти псуються не від поганого виховання, а внаслідок відсутності виховання. Для нього виховання означає систему цілеспрямованих впливів на дітей, що мають стати громадянами. Саме навколишнє середовище, а не виховання винне в тому, що в суспільстві поширюються людські вади. Таку думку Т. Г. Шевченко обґрунтовує у повістях «Музикант», «Близнець». Аналіз його педагогічних роздумів свідчить про те, що він був добре обізнаний із теорією навчання й виховання. Причому не тільки знав її наукові основи, а й мав свій погляд на організацію навчально-виховного процесу.

Т. Г. Шевченко розробляв план розширення загальної освіти, до того ж не тільки для дітей шкільного віку, але й для дорослих.

У повісті «Близнець», написаній у Новопетровській фортеці в 1855 р., він торкається важливих виховних проблем. На прикладі життя й виховання хлопців – близнят Саватія і Зосима прослідковуємо вплив таких чинників на формування характерів, як: вроджені задатки й звички, набуті в ранньому дитинстві; система виховання в сім'ї та навчальних закладах; роль соціального середовища. В образі Саватія показано ідеальну людину, щоб молодь рівнялася на нього, наслідувала його, розвиваючи й удосконалюючи себе як особистість. Саватій Сокира – людина широкої культури, всебічних глибоких знань, здатна застосовувати їх у повсякденному житті. Це людина національно свідомою, патріотично налаштована, морально чиста, релігійна, працьовита, діяльна, ініціативна. Вихований у родині свідомих і релігійних українців – хуторян сотника Никифора Федоровича і Параски Тарасівни, він згодом дуже добре вчиться в Полтавській гімназії під опікою її попечителя І. П. Котляревського й одержує направлення на навчання за державний кошт в університет на медичний факультет. Саватій поступово усвідомлює ту істину, що справді щасливою є та людина, яка зуміла відкинути все недостойне й задовольнитися тільки благами, надбаними власною працею. Він не гребує працею хлібороба. Навчаючись в університеті, на кожні вакації приїздить до батьків на хутір і перетворюється на пасічника, намагається поставити на наукову основу ведення бджільництва. Уважно вивчає всі дослідження й успішно застосовує ці знання на батьківській пасіці. Це – людина високої моралі, бо моральна чистота властива людям працьовитим, а моральна пустка властива неробам, які прагнуть існувати за рахунок чужої праці. Серед прекрасних якостей Саватія найціннішою була його релігійність. Він глибоко усвідомлював і відчував священні євангельські істини, прагнув дотримуватися усталеної православної обрядовості. Коли Котляревський хворів, Саватій молився за дорогоцінне здоров'я свого добродійника, а в листі до батьків просив їх молитися разом з ним. Після смерті старця-скрипаля, свого вчителя музики, він на власних плечах виніс покійного на цвинтар і покрив землею прах талановитої людини. Незважаючи на життєві обставини, в які потрапляє Саватій, – навчання в Полтавській гімназії, Київському університеті, служба в Оренбурзькому краї, – він не губить, а зберігає національні риси. З глибокою любов'ю вивчає слова й молитви рідних задушевних наспівів, із захопленням висловлюється про значення, вплив, красу українських народних пісень.

У особі Саватія Сокири Т. Шевченко показав ідеальну молоду людину з гарними якостями, протиставивши його рідному братові Зосиму. Хоч хлопці – близнята Ватя й Зося були однаковими зовнішньо і виховувалися в одній родині, в подальшому, в силу різних життєвих обставин, освіти, соціального оточення, в них сформувалися цілком протилежні характери. Рідні брати ста-

ли, по суті, соціальними антиподами. Зосим навчався в кадетському корпусі й згодом став гвардійським офіцером. Шевченко рішуче критикував кадетські корпуси, називаючи їх людиновбивцями, а виховання в них – нелюдським. Унаслідок такого «виховання», перебуваючи серед розбещеного офіцерства, штабс-капітан Зосим Сокира опускається все нижче й нижче, перетворюється в п'яницю, картяра, розпусника, злодія.

Формуючи своє педагогічне кредо, Т. Г. Шевченко багато міркував над проблемою методів і методик навчання й виховання, зокрема у початковій школі. Він виходив із того, що навчання – це важка повсякденна праця, тому оволодіння знаннями досягається не шляхом якоїсь таємничої інтуїції, а в процесі практики, важкої життєвої праці. Особливо важливо, – зауважував він, – тактовно підходити до оцінки пізнавальних сил дитини в перші дні навчання, оберігати її від невдач доти, доки вона не захопиться новим для себе видом роботи. На цьому етапі необхідно в межах педагогічної доцільності стимулювати, заохотити перші успіхи школярів. «Одні тільки геніальні натури можуть власними силами пробити грубу кору холодного егоїзму людського і примусити натовп звернути на них вражений погляд. Для натури звичайної заохочення – як дощ для пастовні. Для натури слабкої, заснулої ... одна проста увага, слово ласкаве засвічує її, як вогонь згаслу лампаду».

Послідовність у навчанні, глибока усвідомленість навчального матеріалу, розширення кругозору учнів, безперервність освіти – основні дидактичні принципи педагогічної системи Т. Г. Шевченка. Він уважав, що початкове навчання не має обмежувати розвиток дитини лише навичками читання, писання та лічби. Вже з перших років навчання необхідно давати дітям доступні їм знання про світ, про держави та народи земної кулі. Лише добре засвоївши елементарні курси, в майбутньому молода людина легко опанує такі складні предмети, як, наприклад, астрономію чи навігацію та ін. Грунтовне елементарне навчання має стати основою для формування широкого кругозору учня, всебічного розвитку його особистості, виховання високої моральності. Однак такої меті мають підпорядковуватися не лише предметно – урочні заняття, а й різні художні видання, літературні твори, образотворчі роботи. І це своє переконання Тарас Григорович не лише утверджував, а й активно намагався реалізувати. Зокрема, саме цим пояснюється його задум видати достатнім тиражем альбом «Живописная Украина». Це мала бути серія доступних для юних і дорослих читачів книжок про «види, які єсть на Україні, чи то історією, чи то красою прикметні, ... як теперішній народ живе ..., як він колись жив і що виробляв ...».

Отже, Шевченко цілком правильно визначив ті основні фактори, які мають вирішальне значення у формуванні особистості. Це, по-перше, задатки і звички, набуті людиною в ранньому дитинстві, по-друге, система виховних заходів, організованих у навчальному закладі і, по-третє, засоби різнопланового впливу на вихованця навколишнього середовища. Він вважає найгіршими моральними тортурами, коли людина засуджується на споглядання суспільного зла, але не може активно боротися проти нього: «... дай жити, серцем жити, і людей любити». Почуття любові до вітчизни поєднується з готовністю твердо стояти за правду. Загальновизнаною є думка, що Т. Г. Шевченко показав шлях національного духовного відродження через усвідомлення національної гідності.

Відтак, зупинимось на основних ідеях народного генія, які глибоко обґрунтовані автором, спрямовані на піднесення рівня національної освіти, формування свідомої нації.

Сімейне виховання, на думку Т. Г. Шевченка, не може замінити собою виховання суспільного, яке передбачає життя серед однолітків, спілкування з дорослими, ознайомлення із соціальними обставинами. Навіть найкраще сімейне виховання не в змозі підготувати дітей до життя. Відкидаючи погляд на сім'ю як на примусовий атрибут, Тарас Григорович надавав їй виняткового значення. У процесі розвитку людини, формуванні її духовності велику роль, на його думку, відіграє поєднання батьківської любові із вимогливістю, батьківського піклування із суспільною необхідністю готувати дітей до життя і праці. Сам він пристрасно бажав створити сім'ю, радів, споглядаючи хорошу родину, мріяв про хатину у вишневому садочку. Ціла низка творів присвячена темі щасливої родини, ролі матері у вихованні дітей, питанням жіночої освіти. У повісті «Несчастный» Шевченко зображує протистояння чоловіка і жінки у вихованні, поганого батька, який не знає своїх дітей і не піклується про них. У повісті «Варнак» засуджується руйнівна роль графині у вихованні сина. У повісті «Княгиня» зображується дівчина, яку силоміць видали заміж за князя, хоча вона любила простого юнака. Автор обурюється такими батьками і матерями, які влаштовують одруження дочок із розрахунку на родовитих титулованих женихів. З великим гнівом говорить поет про шкоду, якої завдає молодим людям атмосфера виховання в міщанських і поміщицьких родин. Розбещена в багатих сім'ях дитина – «майбутній собачник, камер-юнкер і взагалі людина-погань». Особливе значення у сімейному вихованні надано поетом матері. Підносячи роль жінки, поет із повагою говорить про працюючу жінку-матір. Бути матір'ю, на його думку, – велике щастя і важлива суспільна справа. Шевченко уявляє жінку освіченою, обізнаною в мистецтві, культурною особою. У поезіях знаходимо більше десятка портретів матерів: щасливі, нещасні, розумні, трагічно-героїчні, ідеальні матері. Лише один образ злочинної матері створено в баладі «Утоплена». Існуючі на той час інститути благородних дівичь були розраховані на навчання дівчат із дворянських сімей. Кузина із «Прогулки с удовольствием и не без морали» не має навіть «слідів» освіти. Міркування її порожні, розмови про літературу – просто базікання. Поет не шкодує фарб, щоб змалювати розваги, для яких матері готували своїх дочок, інтереси яких закінчувалися еполетами, аксельбантами та французькими романами. Проте навіть у благопристойних сім'ях початкове сімейне виховання має, на переконання Шевченка, обов'язково доповнюватися суспільним вихованням.

Просвітник за натурою, Т. Г. Шевченко став символом совісті української нації. Тому кожне слово, яке звучить із вуст його героїв, сприймається як дороговказ. Тарас Шевченко як націєтворець зробив патріотизм мірою справжньої любові, пов'язував його з гуманним характером виховання. Він вчив бачити в народі не тільки барвисті звичаї, а й його страждання. Створюючи ліричного героя своїх поезій, геніальний поет вибудовує систему цінностей національного героя своїми засобами. А саме: розмірковує над тяжкою долею України, моральними ідеалами народу, шляхами виходу із тяжкої неволі; співчуває усім знедоленим, селянським дітям, жінкам, дівчатам, матерям; лле сльози над сиротами, трагічною долею жінки, загиблими героями; засуджує плазування перед усім іноземним, блюзнірство, кар'єризм, гнобителів України, суспільну пасивність; возвеличує національних героїв, слово, добро, прощення, сімейні цінності; славить високе почуття патріотизму, відчайдушну хоробрість козаків, героїзм, гідність, віру, вітчизну; вірить в те, що не можна мовчки дочекатися волі, у здійснення права народу на вільне життя, у пробудження націо-

нальної свідомості народу; закликає до боротьби за чистоту мовлення проти примітивізму, лихослів'я в мові, дбати про розвиток вітчизняної культури, до з'єднання слов'ян, «добре вигострить сокиру та заходиться вже будить»; про- рокує: «Встане правда, встане воля!».

Шевченко – поет, який створив націю, зорієнтував її на головну цінність – національну ідею, яку поклав в основу українського освітнього ідеалу. Його освітній ідеал ґрунтується на багатогранності знань, широкій розумовій культурі та моральних нормах. Він розкритий у словах М. Г. Чернишевського: «... широкі знання, звичка мислити і благородство почуттів – необхідні для того, щоб людина була освіченою у повному розумінні слова. У кого мало знань, той неук; у кого розум не звик мислити, той грубий чи тупоумний; у кого немає благородних почуттів, та людина погана» [7, с. 97]. С. Х. Чавдаров наголошував, що «... освітній ідеал Шевченка – це людина багатогранних знань, широкої розумової культури, людина активна, ініціативна, здатна застосовувати свої знання відповідно до потреб життя. Це людина всебічно розвинута, зокрема і в естетичному відношенні» [7, с. 101]. Освітній ідеал Кобзар тісно пов'язував із естетичним і моральним вихованням: «... не кожен може і повинен бути вченим, але кожен повинен мати загальні знання; не кожному доступне високе мистецтво, але для кожного повинна існувати насолода прекрасним».

Національна ідея містить: мову, ментальність, психічний склад, релігію, традиції (А. Євграфова, Т. Воропаєва). Відтак, можемо побачити, як поет-просвітитель розкриває сутність освітнього ідеалу українців на основі національної ідеї. Знаючи вагу слова, він користується ним, як зброєю: «Я на сторожі коло їх поставлю слово», «Ну що б, здавалося, слова ... Слова та голос – більш нічого, А серце б'ється, ожива, Як їх почує ...», «І возвеличимо на диво і розум наш, і наш язик». За офіційними науковими даними, близько 80 народних пісень створено на слова Т. Шевченка та понад 105 варіантів віршів стали народними піснями. Це говорить про те, що у творчості Шевченка увиразнюється дух нації. Великий художник пензлем і силою слова змальовує ментальні риси українського народу, відчуваючи його своєю широкою душею, уболюючи за духовне зростання людей, розквіт народних талантів: «... роботящим умам, роботящим рукам Перелого орать, Думать, сіять, не ждять І посіяне жать».

Християнські цінності у творчості Шевченка є відображенням національної природи і світосприйняття. Він розкриває силу молитви, образу Богородиці, згадує про Київські святині і приводить нас до християнського принципу добра. Для Тараса Шевченка Хрест Господній – символ безмірної любові до людей: це і натільний хрест, і хресне знамення, і доля, і клятва, і розп'яття [3, с. 32].

Отже, Т. Г. Шевченко вважається співцем народної слави, сподівань і прагнень людей, тому що сам виріс на народних традиціях, зберігав їх усе життя, навчив людей цінувати свої національні культурні надбання, врятував націю від винародовлення в умовах колонізації. Сьогоднішня Україна, без перебільшення, постанала на шевченківському моноліті духу, думки, слова.

Опікуючись освітою дорослих, поет непокоївся тим, що для недільних шкіл бракує необхідних навчальних посібників. Т. Г. Шевченко вирішив забезпечити недільні школи спеціально для них укладеними українською мовою книгами. Тяжко хворий, він узявся за складну нову для нього роботу: вивчення існуючих навчальних посібників, удосконалення методу навчання читанню. За описом С. Х. Чавдарова, «Букварь Южнорусский» Т. Г. Шевченка має 24 сторінки. У 1861 році було видано 10 тисяч примірників. Автор хотів, щоб, оволодівши

грамотою, колишні неписьменні могли успішно читати і українську, і російську книжку. Декілька сторінок відведено для молитов. Уміщується «Дума про Пирятинського попівича Олексія», «Дума про Марусю панівну Богуславку», народні прислів'я: «Або ти, тату, йди по дрова, а я буду дома; Або ж я буду дома, а ти йди по дрова», «Брехнею увесь світ пройдеши, – та назад не вернешся», «Багато панів, а на греблю й нікому», «Ледащому животові – й пироги вадять» та ін. Такий підхід був на той час сміливим і прогресивним.

Плани Шевченка сягали далі створення букваря. Мріяв він про освіту, яка давала б широкі світоглядні знання. Поет мріяв: «Склав я і видав буквар для наших сільських шкіл у кількості 10000 екземплярів і продаю його на користь тих же шкіл по три копійки за книжечку. ... Коли зберу усі гроші, то думаю видати у такому ж обсязі букваря і лічбу та арифметику. Потім космографію і географію, нашого краю переважно, у великому обсязі, але не дорожче 5 коп., потім коротку історію нашого сердешного народу. І коли все сіє сотворю, тоді назву себе майже щасливим». Але, на жаль, цим планам не судилося здійснитись. Щоб роздобути гроші на видання «Букваря», поет написав свій автопортрет, виставив п'ять офортів, які мали великий успіх на виставці. Для українських національних шкіл, писав О. Гончар, буквар був улюбленою працею нашого національного генія, його прощальною лебединою піснею, яку він посилав з похмурих берегів Неви далекій своїй Україні, її дітям, її прекрасному юному цвіту, в чиєму достойному майбутті поет вбачав і власне безсмертя [2, с. 14]. Тут буде доречним нагадати слова Лесі Українки про любов Шевченка до України: «Він перший полюбив її, як син кохає неньку» [4, с. 228].

Гостру реакцію викликав «Буквар» у проросійських колах. Найстрашнішу «крамолу» реакціонери вбачали в тому, що поет «насмівся» видати свою книжку українською мовою, забороненою офіційно. Шевченків «Буквар» не на жарт перелякав і начальника головного управління цензури Є. Путятіна. У листі до начальника III відділення В. Долгорукова він наголошував на небажаності розповсюдження «Букваря»: «К недозволенію букваря к печати Главное управление не видело никакого законного основания, но покровительствовать от имени правительства распространению оного в Малороссии в виде народного ученика признавало неуместным. Издание этой книги, как и других ей подобных, обнаруживает намерение вызывать снова к отдельной жизни малоросскую народность» [6, с. 25]. Ліберали та буржуазні націоналісти України заявили, що Шевченко незрозумілий для народу.

Передові російські і українські педагоги одностайно підтримували педагогічні ідеї Шевченка. Так, М. І. Пирогов у статті «Про недільні школи» (1863) прямо пов'язував завдання демократичної освіти з ім'ям Шевченка. К. Д. Ушинський, М. В. Остроградський, Х. Д. Алчевська використовували, де тільки дозволяли умови, твори Шевченка для пропаганди революційної ідеології у масах.

Таким чином, «Буквар» Т. Г. Шевченка сприяв відродженню і пробудженню духовного життя України, що й було причиною рішення уряду «отклонить принятие и раздачу «Южнорусского букваря» в виде ученого руководства» [6, с. 39]. Як своїм «Букварем», так і всією творчістю, Шевченко підніс ідею національної освіти і виховання молодого покоління, виступав за духовний розвиток народу, культивування рідної мови, національної поезії, мистецтва, власної культури. Національна спрямованість у вихованні, на думку поета, мала не допустити в душах учнів космополітизму та шовінізму. Сутність національного виховання поет вбачає у піднесенні національної свідомості народу,

пробудженні в дітей любові до рідної мови, своєї землі, рідного краю з його героїчною історією.

Гуманістична концепція освіти Шевченка відкидала погляд на вчителя, як на «автомата говорящего». Вчитель – це обов'язково життєрадісна людина, захоплена справою, яка вміє зацікавити дітей. Сам Тарас Григорович навчався у п'яних дячків, тому гостро відчував біль за дітей, учителі яких – сірі, байдужі, черстві і нецікаві. Такі вчителі, на його думку, гальмують нормальний розвиток дітей. Симпатії поета на боці вчителів, які шукають нові прийоми навчання. Так, у «Близнецах» говориться про метод Мажанді, французького фізіолога, який широко застосовував у своїй діяльності експеримент. У повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» говориться про метод Язвінського, який полягав у створенні історичних і географічних таблиць. Це свідчить про те, що Тарас Григорович розумівся на педагогічних питаннях, що він знав про ті методичні нововведення, які обговорювалися у педагогічних колах.

Провідну роль у справі навчання і виховання дітей Шевченко відводить народному вчителю, який повинен вірою і правдою служити народові, допомагати в міру своїх сил вийти з культурної відсталості. Вчитель мусить жити цим, інакше він не досягне своєї мети. Образи прогресивних учителів, які, хоч і не мають належної підготовки, але прагнуть бути добрими порадиниками для дітей, він відтворив майстерно. Це видно із змалювання вчителя дітей С. Сокири і колишнього семінариста Степана Мартиновича Левицького, або мудрого і гуманного педагога, попечителя Полтавського дому для вбогих дворян, знаменитого автора «Енеїди» І. П. Котляревського, народних просвітителів Г. Сковороди, І. Левади та ін. Великий Кобзар був переконаний, що навчання і виховання дітей має спиратися на досягнення прогресивної демократичної педагогіки.

Уособлюючи собою совість нації, Т. Г. Шевченко є об'єднуючою силою українського народу у його духовному поступі. Недарма у його творчості часто вживається слово «святе»: «Де нема святої волі, не буде там добра ніколи». Не дивлячись на те, що лише один вірш поета носить назву «Заповіт», кожне слово Кобзаря можна вважати духовним заповітом його рідному народові:

*Не дуріте самі себе,
Учітеся, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь,
Бо хто матір забуває,
Того бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають («І мертвим, і живим ...»).*

За висловом Є. Сверстюка, для України Шевченко – один із найвищих злетів її духу, її відродження і самоусвідомлення, її найвеличніша пісня [4, с. 16]. Він увійшов у коло велетнів зі своєю могутньою піснею і мужнім словом як поет, котрий слово правди і любові утвердив подвигом свого життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко О. Методологічні засади дослідження історії розвитку педагогічної науки [Текст] / Олена Адаменко // Рідна школа. – 2013. – № 1-2. – С. 8-14.
2. Гончар О. Батько Тарас – дітям / О. Гончар // Тарас Шевченко. Буквар. – К., 1991. – С. 3-6.
3. Сверстюк Є. Бог у Шевченковому житті і слові [Текст] / Є. Сверстюк // Дивослово. – 2013. – № 5. – С. 31-35.

4. *Сверстюк Е.* Шевченко понад часом: есеї / *Евген Сверстюк.* – Луцьк. – К. : Терен, Києво-Могилянська академія, 2011. – 280 с.
5. *Федоренко Д. Т. Т. Г.* Шевченко і народна педагогіка / *Д. Т. Федоренко* // Рідна школа. – 1993. – № 3. – С. 58-59.
6. *Чайковський Б.* Тарас Шевченко : роман-есе / *Борис Чайковський* // Вітчизна. – 1992. – № 5-6. – С. 19-102; № 7-8. – С. 12-109.
7. *Чавдаров С. Х.* Педагогічні ідеї Т. Г. Шевченка / *С. Х. Чавдаров.* – К. : Радянська школа, 1953. – 207 с.
8. *Чижевський Д.* Думки про Шевченка. Естетичні та історичні фрагменти / *Д. Чижевський* // Спудей. – 1925. – № 2-3. – С. 31-40.

ТАТЬЯНА ТИЩЕНКО

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ИДЕИ ТАРАСА ГРИГОРЬЕВИЧА ШЕВЧЕНКО

Проведен педагогический анализ литературно-педагогического наследия Тараса Григорьевича Шевченко, определены образовательные идеи Великого Кобзаря.

Ключевые слова: *воспитание, национальная идея, народное образование, женское образование, учебник, букварь, воскресные школы, личность педагога.*

ТЕТЬЯНА ТЫСЧЕНКО

EDUCATIONAL IDEAS OF TARAS GRYGOROVYCH SHEVCHENKO

Ideas about education and thoughts of national upbringing, role of a family and a mother in education of children, woman education, requirements to teacher's personality, expressed by T. G. Shevchenko, and his contribution in creation of textbooks, help to Sunday-schools testify his devotion to the matter of national education.

Modern society and education require more watchful study of Ukrainian genius' inheritance who is considered as a creator and spiritual parent of Ukrainian nation. We have analysed a row of modern researches of creation by T. G. Shevchenko, devoted to his to pedagogical positions. Their actuality increases with a 200-years anniversary from the birthday of the great poet. The special attention is paid to labours by O. Gonchar, M. Zhulynsky, B. Lepky, Ye. Sverstiuk, B. Tchaikovsky, S. Chavdarov, D. Chyzhevsky.

The research shows that T. G. Shevchenko was well-informed with the theory of upbringing and education; he had the elucidative positions, made a weighable contribution to development of national community.

Education based on public nature is pedagogical credo of the great thinker. For him a process of education is the system of purposeful influences on children which must accomplish them as good people and citizens. He stated out that educating is a difficult everyday work that is why a mastery of knowledge is a hard and continuous process. For this reason questions of adults' education were in poet's sign too.

In Shevchenko's opinion the basic didactics principles are: sequence in studies, deep comprehension of educational material, development within education, continuity of education.

In the process of development of a human, forming his/her spirituality Shevchenko gave important value to paternal love and care in condition of their public orientation. Emphasising the great role of a mother in child's education, Taras Grygorovych represents the different portraits of mothers, angrily reprobating persons who put narrow-minded interests at the first place, making their daughters unhappy.

Creation of educational ideal on the basis of national idea is the enormous contribution of T. G. Shevchenko in development of national society. We have illustrated opening by the poet every constituent of concept of national idea: the mother tongue, mentality, psychical composition of nation, religion, folk traditions. The educational ideal contains: solid knowledge, abilities to think, nobleness of feelings. Character of an ideal teacher, who would be enthusiastic in his sphere, able to interest students by his subject, would be the real patriot is created in works of the great thinker too.

Creation of the "ABC-book" for Sunday-schools, which contained progressive methods of study to read, holy rites and folklore, was the special event in Shevchenko's life. It facilitated

the process of study significantly, approached it to the folk education, and developed interest in educational activity for pupils of different age.

All the stated allows to draw conclusion, that contribution of the great Kobzar in the matter of becoming national community is unsurpassed. Personifying the conscience of nation, Taras Grygorovych Shevchenko is unifying power of the Ukrainian people in their spiritual advancement.

Keywords: *education, national idea, folk education, woman education, textbook, abc-book, Sunday-schools, teacher's personality.*